

פסחים קה

משה שווערד

1. ספר דבר שמואל

דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש. לפירוש רש"ם נראה לכאורה דתלמודי דרב סברי כר' יהודה לעיל (דף ק' ע"א) דמפסיקין בעקירת שולחן דע"ז יש הבדל והפסק בין סעודה שבת לסעודה חול, ואמר להם רב המנונא דכיון שנאסר לאכול בלא קידוש, זכ עלמנו ההבדל בין סעודה שבת לסעודה חול, ומנלא לפ"ז דמה שנעשה אח"כ לסעודה שבת הוא תולאה מאיסור האכילה וחיוז הקידוש שקדמו, ומביא ראי' מרב דחייב לקדש וממילא ידעינן מסברא דהאכילה שאוכל אח"כ הוא סעודה שבת, ואפשר דאפי' לרי"א דסבר כשאוכל באשכול מצעו"י

אלא מה שהמיה לע"ז הוא מ"ש רש"ם לעיל (בדף ק'. בד"ה ולא כר' יוסי) דמאן דסבר פורס מפסח ומקדש סובר בעיקר כדין כר' יוסי דיגמור סעודתו, אלא שהחמיר על עלמו קלח שלא יגמור סעודתו אח"כ יקדש ע"י"ש, אי"כ נמלא דמעיקר כדין אין כאן שום איסור לאכול בלא קידוש, ואי"כ איך כתב כאן הרש"ם דמאחר שאסור לאכול לכך הוא הפסק, ולי"ע.

2. ספר דבר יעקב

א] אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו שבתא קבעה נפשה - א. רש"י והרשב"ם מפרשים שתלמידי רב רצו להפסיק הסעודה ע"י עקירת שולחן [כמו ר' יהודה], ואמר להם רב המנונא שא"צ עקירה אלא סגי בפריסת מפה [כמו שמואל].

ומקשה חי' הר"ן מה הדמיון להא דשבת קובעת למעשר. ומתירץ הר"ן [וכן משמע מלשון הרשב"ם] דס"ד כיון שהחלו הסעודה ביום חול, כל הסעודה היא סעודה של חול, ולכן צריך עקירת שולחן כדי שהסעודה תקבל דין סעודת שבת. וע"ז מביא רב

המנונא ראייה ממי שהתחיל לאכול פירות לא מעושרים מבעוד יום, ואח"כ נכנסה השבת, הרי האכילה נהפכה מעצמה לאכילת שבת שצריך לעשר וה"ל הכא נעשה סעודת שבת מעצמה בלי שום הפסק ע"י עקירת שולחן.

3. ספר דבר יעקב

ב. הר"ף גורס זיל חזי אי נגה יומא א"ל לא צריכיתו, ומבאר הר"ף שהם רצו לדעת האם כבר יצאו הכוכבים ואז יעשו קידוש, וא"ל רב המנונא שא"צ שיצאו הכוכבים דכבר נכנס שבת מזמן השקיעה, ומאז כבר אפשר לקדש, ונכמו לענין אכילה בלא הפרשת מעשר שיש איסור מזמן השקיעה, כדתנן ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי, והטעם כיון שהשבת קובעת למעשר. והא דס"ד שקובעת להבדלה אין הכוונה מבעוד יום אלא מזמן צאת הכוכבים קובעת לענין שצריך להפסיק.

סעודת חול, אבל אם מתחיל לכבוד שבת סעודה חדשה יכול לקדש מפלג המנחה. ולפי' חידש הצל"ח מי שאכל מבעוד יום ורוצה לפרוס מפה ולקדש אינו יכול לקדש לפני השקיעה [לשיטת הרי"ף]. הפרי יצחק [ח"א סימן ט] מתרץ [קושית הצל"ח על הרי"ף] ע"פ שיטת הבה"ג דרק במקרה אונס שרי לקדש מבעוד יום בזמן תוספת שבת, אבל בלי אונס צריך לקדש בבין השמשות דוקא. ומביא דכ"כ הפמ"ג שלפי שיטת הרי"ף א"א לקדש לפני השקיעה.

הצל"ח מקשה דמשמע שרב המנונא התייר לעשות קידוש רק מהשקיעה, והרי הלכה רווחת שאפשר לעשות קידוש בזמן תוספת שבת מזמן פלג המנחה [שעה ורבע לפני לילה], כמבואר בגמ' [ברכות כז:] ונפסק בשו"ע [סימן רסז-ב]. הצל"ח מתרץ דכאן שהתחילו מבעוד יום סעודת חול א"א לקדש מבעוד יום, דא"א לקדש באמצע

4. ספר דבר יעקב

שנגמרה מלאכתם קובעת השבת למעשר. וכן כתב המאירי בסוגין וכן פוסק הרמב"ם [מעשר ה-כ]. הר"ב רנשבורג מתרץ ע"פ המל"מ [מעשר ה-כג ד"ה וראיתי] דהא דבעי גמר מלאכה ה"מ אם לא נתיחד לשבת, אבל אם ייחדו לשבת, אז השבת קובעת בלי גמר מלאכה. העמק ברכה [הל' קידוש אות א] מתרץ ע"פ התוס' בביצה שכתבו שיש בקביעות שבת שני דינים. א. פירות שנגמרה מלאכתם שרי באכילת עראי, ומזמן שבת ואילך הוקבעו הפירות באיסור טבל, ואסורים באכילת עראי אף בימי החול. ב. פירות שלא נגמרה מלאכתם אסורים באכילת עראי באותה שבת, ואף שאינם נקבעים באיסור טבל כיון שלא נגמרה מלאכתם, ולכן מותרים באכילת עראי מ"מ בשבת ליכא אכילת עראי, וגם אכילת עראי חשיבא קבע, ומזה הראיה ששבת קבעה נפשה וקובעת אכילתה לקבע, וה"ל קובעת סעודתה לסעודת שבת, ולכן יכול לקדש ללא עקירת שולחן.

ג. רד"ה כשם וכו' ואין אוכלין בשבת אפי' עראי מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר - מקשים רע"א [עי' בגליון הש"ס] ובהג' מהר"ב רנשבורג דמסקנת הגמ' [בביצה לה.]. שרק פירות

5. תוספות מסכת פסחים דף קה עמוד א

והנ"מ דאכלו ושתו מעיקרא - משמע שהיו אוכלים בשבת סמוך לחשיכה ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב וגם ר"ת כעס על רבינו משולם שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב דאמר במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים וכתב שפעם אחת אירע מעשה בלותר ובא לידי סכנה ובקושי התירו ערב יום הכפורים לאכול אחר וידוי משום שכרות וגם תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה התירו בקושי ויש לדחות דמירי הכא שהתחילו בהיתר ובאמצע סעודה התפללו מנחה והיכא דהתחילו בהיתר מותר להשלים.

6. מהרש"א חידושי הלכות מסכת פסחים דף קה עמוד א

תוס' בד"ה וה"מ דאכלי כו' ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב כו' עכ"ל ר"ל אפי' בחול וזה שכתבו ובקושי התירו ערב י"ה לאכול אחר וידוי כו' אבל לשון הרא"ש ומרדכי שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב בשבת ע"ש:

7. רא"ש על פסחים פרק עשירי - סימן יג

הני מילי דקביעי ואכלי מעיקרא משמע הכא שהיו רגילין לאכול בשבת סמוך לחשיכה והאינא יש שנוהרין שלא לקבוע סעודה בין מנחה למעריב בשבת. וגם רבינו תם כעס על רבינו משה שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב בשבת משום דאמרינן במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גוזל את המתים וכתב שפעם אחת אירע בלותר ובא לידי סכנה. וגם רב שלום ממתא מחסיא כתב שתקנו לומר צידוק הדין על שמת משה רבינו באותה

שעה. וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפלות משום דחכם שמת בתי מדרשות בטלים ומנהג אבותינו תורה היא והא דמשמע בשמעתין שהיו אוכלין סמוך לחשיכה מיירי שהתחילו מבעוד יום והשיב לו שמצא במדרש השותה מים בע"ש בין השמשות וגם מה שכתב שמת משה רבינו ע"ה בשבת ליתא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשו רבותינו (ר"ה דף יא.) היום מלאו ימי ושנותי ואמרינן (במדרש רבה פ' וילך) בו ביום כתב י"ג ספרי תורה ובשבת היאך היה כותב

ועוד מוכח בסדר עולם (פ"א) דבערב שבת נפטר דקתני אחר הפסח בכ"ב בניסן סבבו את העיר ונאמר ויהי ביום השביעי ותפול החומה רבי יוסי אומר שבת היה וכ"ח בניסן היה נמצא ר"ח באחד בשבת ור"ח אדר בשבת וא"כ בשבעה באדר שמת בו משה רבינו היה בערב שבת ומה שאמרים צדקתך על המתים שיחזרו לדינם.

8. שו"ע אורח חיים - סימן רצא - דין שלש סעודות:

(ב) זמנה משיגיע זמן המנחה דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית: הגה - י"א דאסור לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת, דאז חוזרים הנשמות לגיהנם, וע"כ אין לאכול סעודה שלישית בין מנחה למעריב, אלא יאכל אותה קודם מנחה (תוספות והרא"ש ומרדכי פרק ע"פ). וי"א דיותר טוב להתפלל מנחה תחלה (רמב"ם וטור והגמ"ר והגמ"י פ"ל ואגור), וכן נוהגים לכתחלה בכל מדינות אלו, ומ"מ אין לשתות מים מן הנהרות, אבל בבית שרי וכ"ש שאר משקין דשרי (הגמ"י פ"ל). וי"א דאין אסור אלא תוך י"ב חודש על אביו ואמו (אגודה ומרדכי פ' ע"פ). וי"א דאסור זה של שתיית מים אינו רק בע"ש (תוספות והרא"ש ומרדכי בשם ר' משולם והגמ"י):

9. ספר דבר יעקב

ולפי הרמב"ם קשה מהמדרש שכתב שאסור לשתות מפני שגזול המתים. מתרצים הרא"ש והמרדכי, שהמדרש לא דיבר בשבת אלא בערב שבת. ה"ב"י [סימן רצא הובא בהג' בגדי ישע למרדכי אות ק] מקשה אנו שנוהגים לאכול בשבת אחר מנחה, למה אין אנו נוהרים לשתות בערב שבת. ותירץ שאנו סוברים כמ"ד שרק מן הנהרות אסור לשתות. א"נ רק מי שאכל תוך י"ב חודש על אביו או אמו אסור לו לשתות, וכ"כ הרמ"א [סימן רצא-ב].

10. ספר דבר יעקב

[ז] בא"ד - וגם ר"ת כעס על רבינו משולם שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב דאמר במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גזול את קרובי המתים - בהערה לתורא"ש מביא שכתוב בתשובת הגאונים: בבין השמשות נותנין רשות לנשמתן של מתים לשתות מים, וכל השותה מים בשעה ששותות הנשמות, אין מניחין נשמה של קרובו לשתות מים לפיכך אמרו כאילו גזול את המתים.

11. ספר דבר שמואל

לא קפדי אמיא. כנה עטס דאיסור העעימה לפני קידוש והבדלה חינו משום שמא ישכח כמו צשאר מלוות שצרי צשאר מלוות מותרת עעימה צעלמא וכאן נאסרה לפי עעימה אלף ודאי שהאכילה והשקוי צעלמותן אסורים והיינו דהקידוש והבדלה הם המחירים להאכילה והשתיה של אח"כ (עיי' שער הליון סי' רל"ט אות וי)* ולריך עטס למה חלוק קידוש מהבדלה לענין שחיית מים.

12. תוספות מסכת פסחים דף קה עמוד א

לא קפדי אמיא- וברייתא דכל הטועם מיתתו באסכרה לא מוקמי אמיא ומיתתו באסכרה מדה כנגד מדה הוא משביע גרונו יחנק ואסכרה במקום חנק כדאמרינן (כתובות ד' ל:) מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוכני והיינו אסכרה.

13. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף קה עמוד א

כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה עכ"ל ע"י בתוס' והוא דחוק דא"כ מכל מאכלות האסורות יהיה מיתתו באסכרה מטעם זה ונראה ע"פ מ"ש פ' בג' פרקים ברביעי מתענין על האסכרה כו' ופירש"י שם יהי מארת חסר כתיב וא"כ הוא דבר שתלוי בבריאת אור ומש"ה במוצ"ש דאז עיקר תחלת בריאת אור דידן כמפורש פ' מקום שנהגו ראוי להתענות באותה שעה עד שיבדיל ומברך על האור:

14. כף החיים על או"ח סימן רצא

[טוב] שם בהגה. אינו רק בערב שבת. דסבירא להו דבשעה שיוצאין מגיהנם מתקררין בהם. תוספת שבת אות ח', לבושי שרד. ונראה כיון דחשש סכנה הוא יש לזוהר בשניהם. ב"ה, רבינו זלמן שם. ועיין בספר פרי עץ חיים שער ח"י פרק כ"ד שכתב וז"ל מורי זלה"ה הזהירני מאד שלא אשתה מים קודם הבדלה, ואמר לי כי השותה מים בין השמשות של מוצאי שבת ימות באסכרה, אבל אם היה אוכל בשלחן בסעודה שלישית ונמשכה סעודתו שראוי לומר הבדלה יכול לשתות בתוך הסעודה קודם הבדלה ואין בכך כלום עכ"ל. וכתב שם מהר"י צמח מאן נראה שמה שאמרו בגמרא כל מאן דשתי מיא בין שמיא ימות באסכרה, יש אומרים בין השמשות דליל שבת, ויש אומרים בין השמשות דמוצאי שבת, וכן הלכתא, דבליל שבת אסור מן הדין מפני הקידוש של לילה, ובין השמשות דמוצאי שבת אסור מפני האסכרה עכ"ד. נמצא דלפי דברי האר"י ז"ל אינו אסור לשתות מים כי אם רק בין השמשות ותו לא מידי. וכן עמא דבר:

15. ספר דבר שמואל

מקדש והולך כל היום כולו. הנה דין זה יש לפרשו צדי אופנים (א) דמן התורה כל היום זמנו הוא וליף לה מקרא לקמן (דף ק"ו.) ציוס מניין ה"ל זכור את יום השבת (ב) עיקר זמנו הוא בלילה, והילפותא דקרא אינו אלא תשלומים, והנפק"מ אם הו' שטוב בלילה וציוס נחפסח דלעטס כראשון חייב לקדש מבי"ח ולעטס השני פטור, (ג) שהוא דין תשלומים רק מדרבנן בלבד ולא מבי"ח, והלימוד מהפסוק הוא אינו אלא אסמכתא לקידוש של יום, והראש"ד בפכ"ט מבי' שבת ה"י נחפסח בזכ' אם כדנשא דזכור הוא אסמכתא לקידוש היום או דאיידי צמי שלא קידש בלילה וחייב לקדש ציוס מבי"ח, ועיי"ש בבב"מ מה שכתב עליו (ד) דמדרבנן כל היום זמנו, ודברים אלו למדנו מהמני"ח מלוב ל"א עיי"ש.

16. ספר דבר יעקב

יא] מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו - יש לחקור האם עיקר זמן הבדלה בלילה, והבדלה ביום הוי מדין תשלומין, או דמעיקר הדין, זמן הבדלה כל השבוע. המנ"ח [מצוה לא-ט] והט"ז [י"ד סימן שצו-ב] לומדים שבזה נחלקו המהר"ם מרוטנבורג ורבינו יודנה [שהביא הרא"ש ברכות יח.], שר' יהודה היה אונן במוצ"ש והיה פטור מהבדלה, וגם למחרת לא הבדיל, וכן הסכים הרא"ש. אבל המהר"ם מרוטנבורג ס"ל שלמחרת חייב להבדיל, ומבאר המנ"ח שלפי

ר' יהודה הוי מדין תשלומין, ולפי המהר"ם זמנו כל השבוע. הרא"ש מדמה לדין מי שהיה חיגר ביו"ט ראשון ואח"כ נתפשט שפטור מראיה [כדאמרינן בחגיגה ט.].

17. ספר דבר יעקב

הטור [סימן רעא] מביא מחלוקת, רבנו עמרם גאון סובר שדוקא אם היה שוגג בלילה, או יכול לקדש למחר, אבל אם במזיד לא קידש בלילה אינו מקדש למחר. שיטת הרמב"ם שגם אם במזיד לא קידש בלילה, יכול לקדש ביום. וכ"כ השר"ע [סע' ח]. וכן לשון הרשב"ם [ד"ה דאין] דגם פישע מקדש ביום.

ומכאן הב"ח שר"ע גאון ס"ל שקידוש ביום הוי מדין תשלומין, ובמזיד ליכא תשלומין, וכמו לענין תפילה [בסימן קח] שליכא תשלומין למזיד, והרמב"ם ס"ל דזמן קידוש כל השבת, ולכן אף אם הויד בלילה הוא יכול לקדש ביום.

יג] הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו – יש לחקור האם עיקר זמן קידוש בלילה, וקידוש ביום הוי מדין תשלומין, או דקידוש ביום הוי מעיקר הדין, דכל היום הוי זמנו. כתב המנ"ח [מצוה לא-ט] כיון שהגמ' מדמה קידוש להבדלה, א"כ כשם שרכינו יהודה והמזרחיים [הנ"ל אות יא] נחלקו לגבי הבדלה, כך יחלקו לגבי קידוש שהרי הגמ' מדמה.

וכתב המנ"ח ג"מ לגבי מי שהיה שוטה בליל שבת ונתפקח ביום, האם הוא חייב בקידוש. ותולה בשאלה הזאת, אם הוי תשלומין א"צ לקדש ואם זמנו כל היום חייב לקדש.

18. ספר דבר שמואל

בתשו' חת"ס או"ח סי' י"ז הקשה דלגבי קידוש נקטין להלכה בשו"ע סי' רע"א סעי' ח' דאפי' חזיר ולא קידש בלילה מקדש למחר והטעם כתב הב"ח שאינו מדין השלומים אלא כל היום זמנו ולגבי הבדלה איתא בסו' רנ"ט סעי' ו' דדוקא בשכח ולא הבדיל יש לו תשלומים ולא בהזיד, וכיון דהא דמקדש כל היום אנו למודים מהבדלה מניל שיכח עדיף מהבדלה.

ותירץ דאיה"צ דבס"ד שלומד מהבדלה יליף דמקדש כל היום לכל הפחות מדין תשלומים כמו הבדלה אצל למסקנא דידע צרייתא דכבוד יום עדיף מכבוד לילה והטעם דהקדושה מיתוספת והולכת א"כ כל היום זמנו ואינו מדין תשלומים ומש"כ בהבדלה שהוא רק על רגע פרידה השבת מהחול ושוב כל ימי החול שוין ואינו אלא לתשלומים אח"ד.

19. ספר דעת תורה- מהרש"ם- או"ח סימן רעא ס"ח

דילפזין מחפלה וכמ"ס הב"ח בדעת ר"ע ט"ט, א"כ נראה דמהרחוי לעשות מקודם קידוש היום [כלומר: לצרך צפיה ולאכול מיני תרגומא], ואח"כ יקדש שנית לחוקת השלמה כמו בחפלה ולי"ע למעשה.

20. כף החיים על או"ח סימן ערא

[ג] סעיף ה... וצריך לכוין דיוצא בזה קידוש דלילה ודיום:

21. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יז

וק' לך בתרתי א' אם יש לחלק בין קידוש להבדלה בזה איך פשיט ש"ס פרק ערבי פסחים ק"ה ע"א וא"כ מנ"ל שוב לחלק ביניהם, ותו קשי' לך הרי הרב ב"י פסיק בי"ד [סי' שמ"א סע"ב] דאונן במוצ"ש מבדיל ביום א' וכ' ו

ט"ז סימן שצ"ו [ססק"ב] דס"ל דאיננו מטעם תשלומין אלא חיוב בעצמו של יום, וא"כ לדבריו הבדלה וקידוש שווים ומ"ש בקידוש אפילו הזיד יקדש למחר ובהבדלה דוקא שכח: יפה נתעוררת על ט"ז, ודבריו מאוד תמוהים מסברא ג"כ לומר שהבדלה בשאר ימי השבוע הוא חיוב לעצמו, ובתחילה אבאר בעזה"י סברת הב"ח לחלק בין קידוש להבדלה ולסלק קושייתך מפרק ע"פ, והוא בשלמא קידוש אף על גב דלכאורה זכור בכניסתו משמע מ"מ כיוון דהקדושה מוספת והולכת וכבוד יום עדיף מכבוד לילה והיה ראוי לקדש ביום על תוספת קדושתם, ונהי אי קדיש בכניסתו סגי לכל מה שמוסיף והולך מ"מ מדרבנן תיקנו עכ"פ קדושה רבא לתוספת קדושת היום, ויש מאנשי מעשה מדקדקים לברך על הכוס גם בסעודה ג' משום תוספת קדושה, ונהי דלא חייבתו תורה בכל אלו מ"מ מי שלא קידש בלילה ומקדש ביום איננו רק תשלומין כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה ג"כ מברך: כל זה בקדושת היום משא"כ בהבדלה דלא שייך אלא ברגע פרידת שבת מהחול ועל אותה רגע מברך ושוב כל ימי החול שווים ואם מבדיל אח"כ אינו כמו פורע חובו שהרי חייב לברך בזמנו ואיננו אלא תשלומין ע"כ בהזיד ולא הבדיל אין לו תשלומין 3 וממילא לק"מ מפרק ע"פ, דבעל האיבעיא היה מסופק אי אפילו יש תשלומין לקידוש משום דלא עלה על דעתו שיהי' תוספת קדושה וחיוב היום בעצמו ועיקור זכור בכניסתו והיה מסופק אי עבר זמנו אם יש לו תשלומין, ופשיט מהבדלה דלכל הפחות לא גרע מהבדלה, אבל לבתר דמייתי ברייתא דכבוד יום עדיף עד דמסיק דמי שאין לו אלא כוס א' היה ראוי להניח ליום לקדש עליו אלא חביבה מצוה בשעתה, ונ"ל קצת כעין מ"ש רב"ז בתשו' וח"צ [סי' ק"ו] דלזרוזי עדיף מלעשות מצוה מן המובחר וה"נ אף על גב דכבוד יום עדיף מ"מ חביבה מצוה בשעתה לקדש בלילה ולזרוזי עדיף, מ"מ לפי המסקנא אין הקידוש ביום רק תשלומים אלא חובת עצמו ואפילו הזיד חייב:

22. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא סעיף ג

ד (פמ"ג) (מחה"ש) והא דתניא. ע' זוהר יתרו ע' קנ"ז וז"ל בעי' לסדר פתורי' בליליא דשבתא בנהמא ובמזוני רי"א אפילו ביומא דשבתא נמי עכ"ל:

23. ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא סעיף ט

איתא בפסחים [ק"ה]. כבוד יום קודם לכבוד לילה שאם אין לו יין הרבה או מיני מגדים שיהיה לשתי הסעודות כבוד יום קודם דעל העונג מצווה יותר ביום מבלילה וראיתי למהרש"ל [יש"ש גיטין פ"ד סי' נ"א] שקורא תגר על העולם שאוכלים דגים בלילי שבת ולא בבוקר דכיון דכבוד יום קודם ה"ל להניח לסעודה שנייה וכן היה הוא נוהג ע"ש ולענ"ד נראה ללמד זכות דלכן פירשו רש"י ורשב"ם לעניין יין הרבה ומיני מגדים כמ"ש ולמה לא פירשו סתם לעניין מאכלים טובים דמיני מגדים היינו פירות כדכתיב פרי מגדים משום דזהו וודאי דמאכלים שא"א להיות ביום כמו בלילה כמו דגים חמים או מרק ובשר חם שבהכרח כשנשארים על יום מחר יתקלקלו מהטעם הקודם דהא זהו עיבור צורה שבקדשים פשיטא שאין לנו להניח מלאכול בלילה מפני שא"א כן למחר וא"כ פת חטים לא נאכל בלילה שהרבה טוב הפת בלילה יותר מביום כידוע אלא שזה וודאי לא צוותה תורה לבלי לאכול בלילה מפני שאין למחר כיוצא בזה ולכן פירשו לעניין יין ופירות דלא יתקלקלו עד למחר בזה כבוד יום קודם ולכן דגים חמים שהעולם מחבבים אותם יותר מן קרים וזה א"א להיות ביום לכן אנו אוכלים זה בלילה וכן מרק חם וטוב וכנגד זה אנו מטמינים בתנור על למחר מאכלים שצריכים הרבה הצטמקות וכן הקוגי"ל לכבוד יום ושפיר עבדי עמא קדישא [בזה א"ש הזוהר יתרו ד' קנ"ז שהביא המג"א סק"ד וז"ל בעי' לסדר פתורא בליליא דשבתא בנהמא ובמזוני רי"א אפילו ביומא דשבתא נמי עכ"ל וקשה מאי אפילו הא כבוד יום קודם ולפמ"ש ה"פ דבעי' לסדר פתורא בליליא בנהמא ובמזוני אף על פי שהלחם והמזונות של לילה טובים משל יום משום דהם חמין וא"כ הייתי אומר דביום השבת כיון דא"א כשל לילה לא לסדר כלל אלא יאכל דבר מה קמ"ל דכל מה שאתה יכול להכין תכין]:

24. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא סעיף ג

(i) מוטב שיקנה וכו' - דקידוש הוא מ"ע דאורייתא ולהכין צרכי סעודה הוא מצות עונג מדברי קבלה וכדכתיב וקראת לשבת ענג ואף על גב דהמ"ע של זכור נוכל לקיים בזכירת דברים של קדושת שבת בלבד ועל היין אינו אלא מד"ס וכנ"ל במ"ב סק"ב אפ"ה כיון דעיקר קידוש הוא מן התורה גם יין שלו קודם לכל והסכימו [יא] האחרונים דכ"ז דוקא כשיש לו פת לצורך הלילה ולצורך היום אבל כשאין לו פת מוטב שיקנה לו

פת ויקדש עליו דהא חייב לאכול פת בלילה וכן למחר ביום השבת. ואם יש לו לקידוש לילה ואין לו לקידוש היום ולכבוד היום אף דמסתבר דכבוד היום עדיף מקידוש היום מ"מ אפשר דדי לו בפת והמותר יקנה לו יין לקידוש היום [מ"א] ועיין בבה"ל:

25. ספר דבר יעקב

ג] ואם איתא לישבוקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי - [הנה נחלקו הראשונים] הנ"ל קה. אות יג] האם עיקר זמן קידוש הוא בלילה, וביום הוא מדין תשלומין, או דמעיקר הדין, זמן קידוש כל היום. ולפי מ"ד שעיקר הזמן בלילה, מקשים העמק ברכה [קידוש סימן ב] ובאשר לשלמה [מועד סימן י] מה קשית הגמ' לישבוקיה עד למחר, הרי עובר בזה על עיקר זמן קידוש. מיהו י"ל דזו גופא תירוץ הגמ' דחביבה מצוה בשעתה כלומר דעיקר שעתה היא בלילה ואח"כ הוי מדין תשלומין.

26. ספר דבר יעקב

ד] ואם איתא לישבוקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי - לכאורה קשה דגם אם ישאיר היין למחר, אכתי יכול לקדש בלילה על הפת, וא"כ איך קאמר דלמחר ליעביד ביה תרתי. המאירי [ד"ה כבוד] כתב דמירי באדם שהיין חביב לו יותר מן הפת עד שאין לומר שיקדש על הפת. הקרבן נתנאל [אות נ] כתב שהיין מצוה מהמובחר ולכן לא אומרים שיקדש אריפתא.

27. ספר דבר שמואל

חביבה מצוה בשעתה. הכח"ס או"ח סי' י"ז ר"ה לכו"ח מכאן דזרזין מקדימים למנוח עדיף ממנוח מן המזבח, ע"כ. (ועי' לעיל דף ד' ע"א שהארכנו בזה) ונראה דיש לומר כה דקדשהו בכניסתו אינו משום זרזין בלבד אלא דלכתחילה הוי זמנו בכניסתו וזהו גופא מן המזבח שיקדש השבח בכניסתו שהוא דין מסוים בקידוש, וכן מדויק לשון רש"ם להלן בד"ה עיולי יומא דחביבה מנוח בשעתה דזרזין מקדימין למנוח עכ"ל, ולא כתב דזרזין, משמע דתרי מיילי מינהו וזרזינו חננאל כתב דחביבה מנוח בשעתה ואין מעצירין מנוח הקידוש מן הלילה עד למחר עכ"ל, ונראה מדבריו דכשמאחר את זמן המנוח זהו נכלל בה דאין מעצירין על המנוח, ולפי"ז צריך בירור מהו הגדר דזרזין מקדימים, ואין מעצירים על המנוח.

28. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף קה עמוד ב

ומי אמרינן חביבה וכו'. משמע דלא רק לדחות מהיום ללילה כמו באימורי שבת דמקטירים אותם בש"ק ולא בלילה אמרינן חביבה מצוה בשעתה אלא אף להקדים בתוך הזמן. ובאמת באימורים אי הלילה הולך אחר היום שלפניו א"כ חזינן נמי דאף בתוך הזמן חביבה מצוה בשעתה מיד. (וגדרה שאני מזריזין מקדימין וכו').

29. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף קה עמוד ב

ולא חוזאה אנא. כמו שמצינו בגמרא כמה פעמים שאמרו אין אלו אלא דברי נביאות שאינם מובנים (אלא מקובל הוא כן וברוה"ק) וקאמר הכא שאין אלו דברי נביאות.

30. אור שמח הלכות שבת פרק כט הלכה יב

וזהו שאמר לא חכימא אנא, זה רבי יהושע בן חנני' שאמר לסבי דבי אתונא חכימא דיהודאי אנא, בפ"ק דבכורות (ח, ב) ולא חוזאה אנא זה שמואל, שאמר (ברכות נח, ב) נהירין לי שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא, ואמר במד"ר פרשת נצבים (ד"ר ח, ו) אסטרוגין אנא יעו"ש, הביאוהו תוספות פ"ק דתענית דף ז' (ד"ה אף) וזהו חוזה, ולא יחידאה אנא, זה רבה בר נחמני דאיהו אמר יחיד אנא בנגעים ואהלות, ב"מ פרק הפועלים (פו, א), אלא גמרנא זה לוי, שאמרו למדין לפני חכמים זה לוי סוף פ"ק דסנהדרין (יז, ב) וסדרנא אנא זה רב, דמאן ריש סדרא בבבל אבא אריכא, ריש פרק ראשית הגז (חולין קלז, ב) וכן מורין בבי מדרשא כוותי זה רבנן, דאינהו סברי דקידוש קודם להבדלה, דאפוקי יומא עדיף, כי היכי דלא להוי עלן כטונא. ואינך המה ריב"ח ושמואל ורבה סברי דהבדלה קודם לקידוש, ולא סברי הך סברא דלאפוקי יומא עדיף, דכל הני סברי בדף ק"ג דהבדלה קודם [לכד מר בריה דרבינא דלא חשיב ליה משום דהוי בשעתיה] ואמר דאזיל בשיטת הני תנאי ואמוראי דפליגי וסברי דהבדלה הוי אחר קדוש, כי היכי דלאחר לאפוקי יומא, כן הכא מאחרין עד אחר המזון, אף על גב דחיוב ההבדלה חל עליו קודם, ודו"ק.
כן נראה לפרש המליצה הצחה אשר לא מצאנו כמות בש"ס.

31. ספר דבר שמואל

המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס. נראה דהבדלה
בתפילה יש בה צי דיניס אי חיוב מלווח הבדלה דקדשכו
ציניחתו אי מהיית או מדרבנן לכל חד כדאית לי, ולפי"ז צריך נכון
לנחת יד"ח אי מלווח לריכות כוונה, צי הוא דין בנוסח התפילה,
שצריך להזכיר מעין המאורע כמו יעלה ויבוא ועל הכיסיס, כך צריך
להזכיר את יליחא השבח צמו"ש, וראוי לזה מדרמרינן בצרכות
(דף ל"ג.) שאם הבדיל על הכוס קודם התפילה צריך להבדיל בתפילה,
חזינן דאפי"ג שכבר ילא יד"ח בחיוב ההבדלה שעל הכוס, אעפי"כ
צריך להבדיל בתפילה והוא משום דנוסח התפילה דמו"ש כן הוא
שצריך להזכיר את המאורע, וצטו"ע סי' רל"ט סעי' י' דאסור לעשות
מלאכה קודם שיבדיל ואם הבדיל בתפילה מותר אפי"פ שעדיין לא
הבדיל על הכוס עכ"ל, והנה אם נימא שהוא רק דין מסוים מנוסח
התפילה למה יתיר את המלאכה, הרי איסור המלאכה נובע מכה
שעדיין לא ילא יד"ח הבדלה, ווא"כ ראוי מזה דתרוויכו איתנייכו צי
דמלכד דין חובת חיוב הבדלה שעי"ז הותר בעשיית מלאכה, הוא גם
דין בנוסח התפילה.

וגם עלם היסוד שאתם חוננתנו הוא מסדר התפילה כבר הוצא בן
צ'סם הגר"ח דלכן בתפילת השלומים ציוס א'; אס שכה להחפלה
צמו"ש יאמר אתם חוננתנו בתפילה הראשונה ולא צשניה שביח
התשלומים, משום שביח דין בתפילה הראשונה של חול, (ומכ שתמורה
עליו משיטת המחבר והפוסקים יישז דצרו הגר"ד סולצוילויק שי
צסוף ספר צנין מרדכי ח"ח על צרכות שגדמ"ח).

32. תוספות מסכת פסחים דף קה עמוד ב

שמע מינה ברכה טעונה כוס - **קצת משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס** והנכנס משמע שהוא יחיד וכן משמע לקמן (דף קז:). דתנן שלישי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ' שמע מינה בהמ"ז טעונה כוס וארבעה כוסות תיקנו אפילו ביחיד **מיהו יש לדחות משום דבהמ"ז טעונה כוס בג' תיקנו בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ"ז היה להם לתקן שיר לכוס שלישי והעולם אין נוהגין לברך בהמ"ז על הכוס אלא בג' ורבינו שלמה בן רבינו מאיר אומר להטעין כוס אפילו ביחיד** וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעים שברת ועוד מוכיח מורי הר"ר יחיאל טעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו ואז לא תהא טעונה כוס **וא"ת לר"ג דאמר בכיצד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות דהיינו בהמ"ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א"כ לא יפטר לעולם וי"ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם ...**

33. שו"ע אורח חיים - סימן קפב

(א) **יש שאומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד, וצריך לחזור עליו, ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו,** אפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת; ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון; **וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה; ויש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלשה: הגהה - ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס (ר"ן פרק ערבי פסחים):**

34. משנה ברורה סימן קפב

(ד) מן המובחר וכו' - ר"ל דאף לדעה זו שאין טעון כוס כלל היינו שאין בה חיוב אבל כו"ע מודים דמצוה מן המובחר לברך על הכוס (א) אם יש לו יין בביתו. והנה המחבר לא הכריע בין הדעות ודעת רש"ל וכו"ח להחמיר דבהמ"ז צריך כוס מדינא (ב) ומנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית שלא לחזור אחר כוס אם לא כשיש לו יין או שאר משקין דהוא חמר מדינה בביתו דאז בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס וכנ"ל ודוקא כשהוא בזימון שלשה אבל לענין יחיד (ג) מקילים כמה אחרונים לגמרי ועיין לקמיה בסוף ס"ב בהג"ה:

35. ספר דבר יעקב

פירש כן, וכן לומדים הריטב"א והרשב"א בעירובין שבגלל שצריך לברך בורא פה"ג לכן צריך לטעום כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. וכן לומד רש"י בעצמו [בר"ה כט:], ועיין ברש"י ובאפיק"י [ח"ב סימן ב ד"ה ולמאי] שמקשים הסתירה בדברי רש"י.
 הבית מאיר [יו"ד סימן רסה ד"ה הגה] ושו"ע הגר"ז [סימן קצ-ד] לומדים בשיטת רש"י שאם בייך ולא שתה לא הוי ברכה לבטלה אלא גנאי בעלמא, דכיון שתיקנו ברכה על הכוס שוב הוי הברכה שבח לבורא עולם שברא היין לקדש עליו וזה צרכו כמו צורך השתיה. וכע"ז כתב האגרות

ט] וש"מ המברך צריך שיטעום - רש"י [עירובין מ:]: והמהר"ם חלאוה כאן כתבו הטעם משום שגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה ממנו אדם ותהיה ברכת היין שלא לצורך, ולכן אין צורך שדוקא המברך יטעום אלא ה"ה שיכול לתת לאחר לשתות ואפי' לתינוק.
 הרש"י מקשה שרש"י עשה מהמסובב סיבה כלומר בגלל שהמברך צריך לטעום לכן צריך לומר בורא פה"ג, ואם לא היה צריך לטעום לא היה מברך בורא פה"ג. ובפשטות היה נראה להפך, בגלל שצריך לברך בורא פה"ג לכן צריך לטעום כדי שהברכה לא תהיה לבטלה. וצ"ב למה רש"י לא

36. ספר דבר יעקב

[י' וש"מ טעמו פגמו – הרא"ש [סימן יד] והתוס'
[ברכות נב. ד"ה טעמו] מביאים מהירושלמי שאפשר
לתקן כוס פגום ע"י שמוסיפים עליו מעט יין ואפי'
מים. ומקשה הרא"ש דא"כ למה כאן לא יבדיל על
הכוס ואח"כ יתקננו ע"י הוספת מים.] ותירץ דמיירי
כשכבר היה מזוג כדינו וא"א להוסיף עליו מים.]

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף קה עמוד א

אם אונן יבדיל בשבת

שם. ויש לדון (וכבר דנו בזה), במי שיודע בשבת שמת לו מת, וממילא הוא שיהיה במו"ש אונן, אם עדיף להבדיל מפלג המנחה שהרי יכול להתפלל של חול בשבת מפלג המנחה והנדון הוא די"ל דמה שמתחייב במו"ש יכול לעשות כבר קודם לכן שיכול לקיים חיובו של הלילה קודם הלילה אבל אם לא יהיה חייב בלילה אינו יכול לקיימו קודם הלילה. (ולשי' הראשונים (הרמב"ן) דכל יום א' זימניה הוא לכ' יכול להמתין ליום א' וע"ע קו"ת ח"א סי' נ"ז לגבי הבדלה בת"ב שחל ביום א').

2. דף על הדף פסחים דף קה עמוד א

בגמ': איתביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם וכו'.

הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ אב"ד דפינסק צ"ל הקשה לבעל המלבושי יום טוב (ח"ב סוף יו"ד) דאמאי קודם כבוד היום לכבוד הלילה, והא מבואר בסוכה (כה ב) לגבי אותן אנשים שטימאו עצמן למת מצוה אף על גב שלא יוכלו עי"ז להקריב קרבן פסח, דמצוה קלה הבאה לידך אין צריך לדחותה מפני מצוה חמורה העתידה לבא, ודוחק לחלק בין זמן מועט לזמן מרובה.

ותירץ המלבושי יום טוב דיש לחלק בין הידור באותה המצוה בעצמה למצוה אחרת, בודאי באותה המצוה אם יודע שיכול לקיימה אח"כ ביותר הידור מחויב להשהותה כדי שיעשנה בהידור יותר, ולכך גבי עונג שבת אמרינן דכבוד יום קודם לכבוד לילה, אבל בסוכה שפיר אמרינן דיקיים מצוה קלה עכשיו, אף על פי שע"ז מבטל אח"כ מצוה אחרת חמורה, עע"ש.